

INFORMACINIŲ SISTEMŲ TVARKYMO IR PRIEŽIŪROS IŠLAIDŲ PLANAVIMO GAIRĖS

1. Gairių paskirtis

Vadovaudamasis Investicijų projektų rengimui taikomų reikalavimų apraše, patvirtintame Lietuvos Respublikos finansų ministro 2011 m. rugsėjo 15 d. įsakymu Nr. 1K-310, III skyriuje nustatyta tvarka, asignavimų valdytojas, rengdamas investicijų projektą, atlieka investicijų projekto sąnaudų ir naudos (rezultatų) analizę, t. y. nustatydamas investicijų projekto sąnaudas ir naudą (rezultatus) bei jų apimtį vertine išraiška, apskaičiuoja ir išlaidų padidėjimą (sumažėjimą) įgyvendinus investicijų projektą.

Informacinės visuomenės plėtros investicijų projektų derinimo tvarkos apraše, patvirtintame Informacinės visuomenės plėtros komiteto prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės direktoriaus 2009 m. balandžio 17 d. įsakymu Nr. T-30, nustatyta Investicijų projektų tinkamumo vertinimo metodika (Informacinės visuomenės plėtros investicijų projektų derinimo tvarkos aprašo 1 priedas „Investicijų projektų tinkamumo vertinimo metodika“). Investicijų projektų tinkamumo vertinimo metodikos 4.2 punktas nustato, kad rengiant investicijų projektą turi būti įvertintas išlaidų poreikis įgyvendinant ir (ar) įgyvendinus projektą, t. y. koks įstaigos planuojamas išlaidų poreikis įgyvendinant ir (ar) įgyvendinus investicijų projektą ir kaip šis poreikis atitinka racionalumo, optimalumo ir proporcingumo principus. Investicijų projektų tinkamumo vertinimo metodika numato, kad investicijų projektų derinimo su Informacinės visuomenės plėtros komitetu prie Susisiekimo ministerijos metu vertinama, ar investicijų projekto įgyvendinimo metu ir (ar) įgyvendinus investicijų projektą planuojamas išlaidų padidėjimas yra adekvatus siekiamiems rezultatams bei rinkos tendencijoms, ar asignavimų valdytojas, planuodamas savo veiklą, atsižvelgia į planuojamą išlaidų padidėjimą ir nurodo realius, pagrįstus šių išlaidų finansavimo šaltinius įgyvendinant ir (ar) įgyvendinus investicijų projektą.

Informacinių sistemų tvarkymo ir priežiūros išlaidų planavimo gairių (toliau – Gairės) tikslas – suteikti metodinę pagalbą valstybės institucijoms ir įstaigoms (toliau – įstaigos) ir skleisti gerąją praktiką siekiant, kad įstaigos, planuojančios įgyvendinti ir įgyvendinančios valstybės registrų (kadastrų) ir valstybės informacinių sistemų (toliau – informacinės sistemos) kūrimo ir diegimo investicijų projektus, tinkamai įvertintų ir suplanuotų lėšų informacinių sistemų tvarkymo ir priežiūros išlaidoms poreikį.

Įstaigoms, rengiančioms informacinių sistemų kūrimo investicijų projektus ir planuojančioms informacinės sistemos tvarkymo ir priežiūros išlaidas, rekomenduojama atsižvelgti į

šias Gaires, nustatant informacinei sistemai tvarkyti ir prižiūrėti reikalingas išlaidas ir vertinant jų atitikimą racionalumo, optimalumo ir proporcingumo principams.

2. Informacinių sistemų kūrimo ir tvarkymo bei priežiūros veiklų finansavimo šaltiniai

Informacinių sistemų kūrimo veiklos ir informacinių sistemų tvarkymo bei priežiūros veiklos yra finansuojamos iš skirtingų finansavimo šaltinių.

Informacinės sistemos kūrimas finansuojamas valstybės kapitalo investicijų lėšomis.

Pažymėtina, kad, vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo 46 str. 2 dalimi, lėšomis, skirtomis informacinei sistemai kurti, t. y. valstybės investicijomis, finansuojama:

- informacinės sistemos specifikacijos ir kitų projektinių dokumentų rengimas;
- informacinės sistemos projektavimas;
- informacinės sistemos taikomosios programinės įrangos įsigijimas, testavimas, diegimas ir modernizavimas;
- informacinei sistemai funkcionuoti reikalingos techninės įrangos ir jai valdyti skirtos programinės įrangos įsigijimas;
- darbuotojų, kuriems pavesta tvarkyti informacinės sistemos duomenis, mokymas.

Informacinės sistemos tvarkymas ir priežiūra finansuojami asignavimais išlaidoms.

Vadovaujantis Lietuvos Respublikos valstybės informacinių išteklių valdymo įstatymo 46 str. 3 dalimi, lėšomis, skirtomis informacinei sistemai tvarkyti ir prižiūrėti, finansuojama:

- informacinės sistemos duomenų tvarkymas;
- informacinės sistemos administravimas;
- informacinės sistemos techninės ir programinės įrangos priežiūra ir modifikavimas;
- informacinės sistemos valdymo ir saugos priemonių vertinimas;
- darbuotojų, informacinių technologijų priemonėmis apdorojančių informaciją, kvalifikacijos kėlimas.

3. Lėšų poreikio informacinės sistemos tvarkymo ir priežiūros veiklų išlaidoms vertinimo apimtis ir kriterijai

Investicijų projektų tinkamumo vertinimo metodika numato, kad rengiant investicijų projektą turi būti įvertinta, koks numatomas išlaidų poreikis įgyvendinant ir įgyvendinus informacinės sistemos kūrimo investicijų projektą, ir ar šis planuojamas išlaidų padidėjimas atitinka racionalumo, optimalumo ir proporcingumo principus: t. y. ar planuojamas išlaidų padidėjimas yra

adekvatus siekiamiems rezultatams bei rinkos tendencijoms, ar asignavimų valdytojas, planuodamas savo veiklą, atsižvelgia į planuojamą išlaidų padidėjimą ir nurodo realius, pagrįstus šių išlaidų finansavimo šaltinius.

Siekdamos tinkamai suplanuoti išlaidų poreikį įgyvendinant ir įgyvendinus informacinės sistemos kūrimo investicijų projektą, įstaigos turi įvertinti, koks bus lėšų poreikis šioms veikloms, kuriant ir sukūrus informacinę sistemą:

- duomenų tvarkymas;
- informacinės sistemos administravimas;
- techninės ir programinės įrangos priežiūra ir modifikavimas;
- valdymo ir saugos priemonių vertinimas;
- darbuotojų, informacinių technologijų priemonėmis apdorojančių informaciją, kvalifikacijos kėlimas.

Vertinant išlaidų šioms veikloms poreikį, įstaigoms rekomenduojama atsižvelgti į šiuos kriterijus, išreiškiančius planuojamos kurti informacinės sistemos ypatumus:

1. Kuriamos informacinės sistemos fiziniai parametrai.
2. Kuriamos informacinės sistemos priežiūros veiklų organizavimas.
3. Kuriamos informacinės sistemos įtaka įstaigos veiklai.

3.1. Kuriamos informacinės sistemos fiziniai parametrai

Vertinant, koks numatomas išlaidų poreikis kuriant ir sukūrus informacinę sistemą, turi būti atsižvelgta į planuojamos sukurti informacinės sistemos fizinius parametrus, t. y. šiuos informacinės sistemos komponentus:

- taikomąją programinę įrangą;
- sistemine programinę įrangą;
- techninę įrangą;
- techninės įrangos saugojimo patalpas.

Pažymėtina, kad informacinių sistemų veiklai reikalinga programinė bei techninė įranga vis dažniau įsigyjama kaip paslauga, o ne kaip turtas, kurį tvarko ir prižiūri įstaiga, kurianti ir diegianti informacinę sistemą. Turi būti įvertinta, kokio tipo – SaaS, PaaS, IaaS, LSaaS, CaaS, DCaaS – paslaugos bus reikalingos informacinei sistemai kurti ir modernizuoti. Rengiantis kurti ir diegti informacinę sistemą, būtina vertinti alternatyvas svarstant ir pagrįdžiant, kodėl reikalinga paslauga negali būti įsigyjama iš privačių informacinių ir ryšių technologijų (toliau – IRT) paslaugų teikėjų, o kur tai nėra galima (jei elektroninės paslaugos apima ypatingos svarbos arba svarbią informaciją pagal

elektroninės informacijos svarbos kategorijas, nustatytas Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2013 m. liepos 24 d. nutarimu Nr. 716 „Dėl Bendrųjų elektroninės informacijos saugos reikalavimų aprašo, Saugos dokumentų turinio gairių aprašo ir Valstybės informacinių sistemų, registru ir kitų informacinių sistemų klasifikavimo ir elektroninės informacijos svarbos nustatymo gairių aprašo patvirtinimo“) – iš valstybės informacinių išteklių infrastruktūros paslaugų teikėjų. Jei šis reikalavimas nėra tenkinamas, turi būti pateiktas pagrindimas, kad įstaigai, kuriančiai ir diegiančiai informacinę sistemą, yra ekonomiškai naudingiau įsigyti programinę ir techninę įrangą kaip turtą.

Siekiant tinkamai planuoti informacinės sistemos taikomosios ir sisteminės programinės įrangos bei techninės įrangos atnaujinimo išlaidas, būtina sudaryti programinės ir techninės įrangos sąrašus. Sudarant techninės ir programinės įrangos sąrašus sudaromas ir šios įrangos planas, apimantis licencijavimą, atnaujinimą ir plėtrą.

Taikomoji programinė įranga. Atliekant taikomosios programinės įrangos vertinimą ir apibendrinant vertinimo rezultatus, analizuojami taikomosios programinės įrangos palaikymo ir licencijavimo būdai.

Sisteminė programinė įranga. Sisteminės programinės įrangos vertinimas siejamas su taikomosios programinės įrangos vertinimu. Sisteminė programinė įranga, naudojama informacinei sistemai palaikyti, klasifikuojama pagal šiuos tipus (sąrašas negalutinis, gali būti pildomas):

- operacinės sistemos;
- taikomųjų programų (aplikacijų) serverių programinė įranga;
- duomenų bazių (saugyklų) valdymo sistemos;
- turinio valdymo sistemos;
- dokumentų valdymo sistemos;
- taikomosios programinės įrangos projektavimo ir kūrimo priemonės;
- taikomosios programinės įrangos integravimo priemonės (pvz., angl. *Enterprise Service*

Bus);

- veiklos procesų ir darbo sekų modeliavimo ir vykdymo priemonės;
- žiniatinklio paslaugų (WS) įrankiai.

Sisteminės programinės įrangos priežiūros kaštai turi būti vertinami jos atnaujinimo ir licencijavimo aspektais.

Techninė įranga. Techninės įrangos analizė ir apibendrinimas siejami su taikomosios ir sisteminės programinės įrangos vertinimu. Techninė įranga vertinama pagal šiuos tipus (sąrašas negalutinis, gali būti pildomas):

- tarnybinės stotys ir jose veikiančios virtualūs serveriai;

- duomenų saugyklos, išskiriant saugyklų talpas.

Esamos tarnybinių stočių techninės įrangos apimtis analizuojamos šiais aspektais:

- pagrindinės techninės charakteristikos, atnaujinimo poreikiai;
- resursų panaudojimo lygis – intensyvumas, plėtros poreikiai.

Techninės įrangos saugojimo patalpos. Tarnybinių stočių saugojimo patalpų įrengimo analizės vertinimas atliekamas tiek, kiek sukurtos ir įdiegtos informacinės sistemos veikla turi įtakos papildomoms išlaidoms. Atliekant tarnybinių stočių saugojimo patalpų analizę atsižvelgiama į šiuos aspektus:

- buvimo vieta, patalpos ir jų plotai;
- įrengimas ir techninės sąlygos: aušinimo, elektros energijos tiekimo, rezervinio elektros energijos tiekimo, priešgaisrinės saugos, fizinės saugos ir veikimo tęstinumo, valdymo ir stebėsenos sąlygos;
- įstaigos globalus tinklas (uždaras, žinybinis ar atviras);
- rezervinio kopijavimo ir veiklos tęstinumo užtikrinimo įranga.

Tarnybinių stočių saugojimo patalpų įrengimo analizė atliekama pagal šiuos aspektus:

- atitiktis techniniams, informacijos saugos poreikiams;
- naujumas ir modernumas;
- modifikavimo ir plėtros poreikiai ir planai;
- galimybė plėsti ir (ar) talpinti papildomus infrastruktūros išteklius;
- galimybė suteikti šiuos išteklius kitoms institucijoms.

3.2. Kuriamos informacinės sistemos priežiūros veiklų organizavimas

Atlikdama kuriamos informacinės sistemos priežiūros veiklų organizavimo ir su tuo susijusių išlaidų vertinimą, įstaiga vertina su kuriama ir diegiama informacine sistema susijusių IRT veiklų organizavimą ir vykdymą, visų pirma – žmogiškųjų išteklių poreikį. Vertinamos šios veiklos:

- taikomosios programinės įrangos kūrimas ir modernizavimas;
- taikomosios ir sisteminės programinės įrangos tvarkymas ir priežiūra;
- techninės įrangos, jos saugojimo patalpų infrastruktūros administravimas bei priežiūra.

Su informacine sistema susijusių IRT veiklų valdymo vertinimas atliekamas vertinant išlaidas, kai IRT veiklos atliekamos: institucijos viduje, išorinių paslaugų teikėjų ar kitų institucijų (pvz., valstybės informacinių išteklių infrastruktūros paslaugų teikėjų).

Pažymėtina, kad vertinant informacinės sistemos tvarkymo ir priežiūros išlaidas būtina ypatingą dėmesį atkreipti į IRT veiklas vykdančių darbuotojų kaitą. Atkreiptinas dėmesys, kad

pasaulinė praktika rodo, jog išlaidos darbuotojams sudaro iki 40 proc. įstaigos IRT biudžeto, todėl kuriant ir diegiant naują informacinę sistemą būtina atsakyti į klausimą, ar įstaigai reikės papildomų darbuotojų informacinei sistemai tvarkyti ir prižiūrėti. Planuojant informacinės sistemos tvarkymo ir priežiūros išlaidas, būtina įtraukti šias išlaidas, susijusias su įstaigos IRT darbuotojais: išlaidos darbo užmokesčiui, socialiniam draudimui, darbuotojų skatinimui, mokymui, kitos išlaidos personalui.

Kuriant ir diegiant informacinę sistemą ir planuojant jos tvarkymo ir priežiūros išlaidas, būtina atkreipti dėmesį ir į kitas galimas veiklos išlaidas, kurios gali būti tiesiogiai susijusios su informacinės sistemos veikla (pvz., elektroninių ryšių paslaugos, įskaitant ir saugaus ryšio paslaugas), tiek ir netiesiogiai (išlaidos draudimui, finansų valdymui, teisinėms paslaugoms ir kitos specifinės išlaidos).

3.3. Kuriamos informacinės sistemos įtaka įstaigos veiklai

Vertinant, koks numatomas išlaidų poreikis kuriant ir sukūrus informacinę sistemą, turi būti atsižvelgta ir į numatomus įstaigos veiklos pokyčius, kuriuos sąlygos naujos informacinės sistemos veikla.

Šių pokyčių mastas susijęs su tokiais numatomos kurti informacinės sistemos ypatumais kaip informacinės sistemos teikiamų paslaugų lygis, jų naudojimo įstaigos veiklos procesuose apimtys, informacinės sistemos sąveikos su kitomis informacinėmis sistemomis ir kt.

Informacinės sistemos valdytojo, tvarkytojo ir naudotojų darbuotojai turi būti supažindinti su naujais veiklos procesais, procedūromis, funkcijomis bei atsakomybėmis, kurie neišvengiamai atsiranda sukūrus ir įdiegus informacinę sistemą. Įstaigos darbuotojai turi būti apmokyti dirbti informacine sistema, turi būti sudaryta galimybė darbuotojams gauti pagalbą techniniais ir naudojimosi informacine sistema klausimais.

Siekiant įvertinti bet kurios organizacijos veiklos pokyčius, paprastai rengiamas veiklos pokyčių įgyvendinimo planas, kuriame įvertinami pokyčiams įgyvendinti reikalingi ištekliai (žmogiškieji, finansiniai, technologiniai, kt.).

Įstaigos veiklos pokyčiai turi įtakos įstaigos išlaidoms, todėl turi būti įvertintos visos išlaidos, susijusios su bet koku įstaigos veiklos pasikeitimu įdiegus informacinę sistemą. Įstaigos veiklos pokyčių vertinimas turi apimti:

- naujus arba besikeičiančius įstaigos padalinius ir (ar) jų funkcijas;
- naujus arba pasikeitusius įstaigos veiklos procesus;
- darbuotojų skaičiaus pokyčius;
- organizacinius pokyčius, įskaitant personalo įdarbinimą ir mokymą.

4. Lėšų poreikio informacinės sistemos tvarkymo ir priežiūros veiklai vertinimo ypatumai

Planuojamos kurti informacinės sistemos tvarkymo ir priežiūros išlaidų apskaičiavimo procesas gali pasirodyti sudėtingas ir netikslus, priklausomas nuo daugelio veiksnių, kurie dar nėra žinomi įstaigai, todėl būtina surinkti kiek galima daugiau objektyvios informacijos, padėsiančios kiek galima tiksliau nustatyti išlaidas. Tai galima padaryti tokiais būdais:

- įvertinti jau turimą įstaigos informacinių sistemų kūrimo patirtį;
- atsižvelgti jau eksploatuojamų kitų įstaigos informacinių sistemų tvarkymo ir priežiūros išlaidas;
- esant galimybei, į planuojamų išlaidų vertinimo procesą įtraukti paslaugų teikėjus, kurie teikia paslaugas įstaigai (pvz., prižiūri įstaigos fizinę infrastruktūrą).

Vertinant kuriamos informacinės sistemos tvarkymo ir priežiūros išlaidas, reikia atkreipti dėmesį į tai, kad dėl nenumatytų atvejų (pvz., nenumatytų klaidų tvarkymo, informacinės sistemos tobulinimo atsižvelgiant į naudotojų atsiliepimus ir t. t.) didžiausios informacinės sistemos priežiūros išlaidos patiriamos pirmaisiais informacinės sistemos eksploatavimo metais. Informacinės sistemas eksploatuojant ilgesnį laiką, tvarkymo ir priežiūros išlaidos stabilizuojasi, t. y. kasmet išlieka panašios apimties.

5. Baigiamosios nuostatos

Investicijų projektų rengimo etapai ir biudžeto formavimo tvarka, nustatyta Strateginio planavimo metodikos, patvirtintos Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2002 m. birželio 6 d. nutarimu Nr. 827, III skyriuje „Strateginių veiklos planų ir biudžeto formavimo eiga“, asignavimų valdytojams leidžia įvertinti ir planuoti išlaidas, reikalingas įgyvendinant pagal investicijų projektą sukurtam turtui tvarkyti ir prižiūrėti.

Institucija, atlikusi informacinės sistemos vertinimą ir nustčiusi informacinės sistemos tvarkymo ir priežiūros išlaidas, šias išlaidas nurodo rengiamuose investicijų projektuose ir planuoja įstaigos veiklos planavimo dokumentuose.